

ประวัติของจังหวัดลำปาง

ประวัติความเป็นมา ของจังหวัดลำปาง

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม . แผนที่
มรดกทางวัฒนธรรม นครลำปาง ,2549 หน้า 6 -12

ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณตัวเมืองลำปาง รวพ.12516
ที่มา : อนันต์ กิตติธรรมาธิ ราชบัณฑิตยสถาน

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ มีคนมุ่งเน้นอยู่แล้วอย่างมากมายและหลากหลาย ในที่นี้จึงมุ่งเน้นที่จะอธิบาย
ภาพรวมและความต่อเนื่องของพัฒนาการต่างๆ เป็นสำคัญ โดยการเล่าความ มีลำดับดังนี้

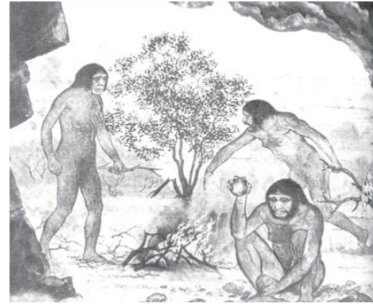
1. ลำปางก่อนประวัติศาสตร์
2. สมัยทริภุญไชย (พุทธศตวรรษที่ 13)
3. สมัยล้านนา (ราว พ.ศ. 1845 - 2325)
4. สมัยเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง (ราว พ.ศ. 2325 - 2417)
5. สมัยปฏิรูปหัวเมืองทางเหนือ (พ.ศ.2417 - 2459)
6. สมัยการเข้ามาถึงของรถไฟ (พ.ศ. 2459 -2500)

1. ลำปางก่อนประวัติศาสตร์

มีคนกล่าวไว้ว่า การรู้จักตัวเองนั้น ยิ่งสืบค้นไปได้ไกลเท่าใด ก็ยิ่งจะรู้ถึงความลึกซึ้งของบ้านเมืองได้เท่านั้น เสมือนกับการยิงธนูที่
จำเป็นต้องง้างไปให้ไกลฉับใดก็ฉับนั้น ขณะที่หลักฐานทางธรณีวิทยา ประวัติศาสตร์ โบราณคดีในจังหวัดลำปางนั้น กระจายตัว
อยู่เป็นจำนวนมากแทบจะทุกอำเภอ ในที่นี้จึงขอรวบรวมอธิบายภาพรวมของพัฒนาการยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่มีความโดดเด่น

และสำคัญในระดับชาติ แม้ว่าจะเป็นพื้นที่นอกเขตศึกษาก็ตาม ความพยายามนี้เป็นการปูพื้นฐานให้เห็นความเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการประวัติศาสตร์ อันจะส่งต่อความเป็นเมืองศูนย์กลางการบริหารการปกครองที่มีตำแหน่งอยู่อำเภอเมืองลำปาง

ร่องรอยบรรพบุรุษของมนุษยชาติ มนุษย์เกาะคา

ภาพนิมิตฐานการดำเนินชีวิตของมนุษย์เกาะคา (มนุษย์โฮโมอีเรคตัส)
ที่มา : Life Nature Library , Evolution.1970 CE

พบหลักฐานของมนุษย์ช่วงก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ มนุษย์โฮโมอีเรคตัส หรือ มนุษย์เกาะคาที่มีอายุกว่า 500,000 ปี ร่วมสมัยกับมนุษย์ปักกิ่ง และมนุษย์ชวามีการค้นพบขึ้นส่วนกะโหลกกะลาด้านขวา ฟันหน้าข้าง ฟันด้านขวา และส่วนอื่นๆบริเวณหาดปู่ด้าย ต.นาแสง อ.เกาะคา ทางทิศใต้ของตัวเมืองลำปาง ถือเป็นการค้นพบทางโบราณคดีที่สำคัญของประเทศไทย เมื่อ พ.ศ.

2541

คนและวัว ภาพเขียนสีประตุมหา
ที่มา : วลัยลักษณ์ ทรายศิริและวิวรรณ แสงจันทร์.ภาพเขียนสีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติลำปาง 3,000 ปี ก้าวสู่ศตวรรษที่ 2545 หน้า 110

ผาศักดิ์สิทธิ์กับการตั้งถิ่นฐาน

พัฒนาการต่อมา ปรากฏหลักฐานแหล่งที่อยู่อาศัยของมนุษย์ อายุกว่า 3,000 ปี ที่ประตุมหา รอยต่อระหว่าง อ.แม่เมาะ - อ.งาว ขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเมืองปัจจุบัน ซึ่งมีการค้นพบโครงกระดูกมนุษย์ เครื่องประกอบพิธีศพ พร้อมกับภาพเขียนสีจำนวนมากถึง 1,872 ภาพที่แสดงถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่และพิธีกรรมไว้ แบ่งเป็น 7 กลุ่มได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผาเสียงผา กลุ่มที่ 2 ผานกยูง กลุ่มที่ 3 ผาวัว กลุ่มที่ 4 ผาเต็นระบำ กลุ่มที่ 5 ผาหินตั้ง กลุ่มที่ 6 ผานางกางแขน กลุ่มที่ 7 ผาล่าสัตว์และผากระจง (วลัยลักษณ์, 2545) อย่างไรก็ตามในบริเวณใกล้เคียงกัน ก็ยังปรากฏภาพเขียนสีในถ้ำต่างๆด้วย เชื่อกันว่าพื้นที่ดังกล่าวมีความสำคัญก็คือ เป็นพื้นที่ประกอบพิธีกรรมความเชื่อ ในฐานะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของมนุษย์ ยุคก่อน ประการสำคัญต่อมา ก็คือเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่ถูกแต่งแต้มเป็นภาพเขียนสีจำนวนมากเหล่านั้นเอง

จากหลักฐานดังกล่าวจะเห็นถึงสภาพการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในยุคแรกๆที่อยู่รายรอบ นครลำปาง ในปัจจุบัน ซึ่งนับเป็นช่วงเวลาที่ยิ่งใหญ่ ความหลากหลายก่อนที่จะมีพัฒนาการทางสังคม วิถีคิด เทคโนโลยี เข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ในเวลาต่อมา

2. สมัยทริภุญไชย (ราวพุทธศตวรรษที่ 13)

กำเนิดเมืองบนลุ่มน้ำวัง

รูปปั้นสุพระหมฤาษี บนซุ้มประตูวัดบุญวาทย์วิหาร

การกำเนิดรัฐบริเวณลุ่มน้ำปิงในนามทริภุญไชยนั้น จำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับเมืองอันได้แก่ เวียงเถาะ เวียงมะโน ฯลฯ เมืองที่ถือกำเนิดในลุ่มน้ำวังก็ถือเป็นหนึ่งในเครือข่ายนั้นเช่นกัน แต่มิใช่เกิดขึ้นโดยกลุ่มคนจากทริภุญไชยเท่านั้น มีการเล่าว่าการสร้างเมืองนั้นจำเป็นต้องอาศัยตัวแทนกลุ่มชนดั้งเดิมท้องถิ่นในระยยะเวลานั้นได้แก่ พรานเขลางค์ อาศัยอยู่ที่ดอยลูททบรรพต และสุพระหมฤาษีที่อาศัยอยู่บริเวณสุภบรรพต (แสง, 2515 : 93) (ในตำนานมูลศาสนาเรียก ดอยเขางาม)

ที่น่าสนใจก็คือ ในโบราณสถานหลายแห่งมีการกล่าวอ้างถึง พระนางจามเทวี ผู้ครองนครทริภุญไชย เช่น วิหารจามเทวี วัดปงยางคก ตำหนักเย็น วัดพระธาตุจอมปิง ฯลฯ ซึ่งเป็นสำนึกการเชื่อมโยงความยาวนาน แต่ก็ยังไม่ได้รับการยืนยันทางวิชาการอย่างหนักแน่นพอ

การตั้งถิ่นฐาน

ตำแหน่งเมืองเขลางค์นคร - เมืองลำปาง โดยสันนิษฐาน

รับปรุงจาก แผนที่ทหาร มาตราส่วน 1 : 250,000 จังหวัดลำปาง ลำดับชุด 1501 s 5-วาง NE 47-7 พิมพ์ครั้งที่ 3,2540

ในที่นี้จะกล่าวถึง 3 พื้นที่ อันได้แก่บริเวณวัดพระแก้วชมพู (ปัจจุบันคือวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม) ที่ครอบคลุมบริเวณเมืองลักษณะคล้ายหอยสังข์ กล่าวกันในตำนานว่าเป็นเมืองสุพระหมฤาษี และพรานเขลางค์ สร้างให้เจ้าอนันตยศโอรสของพระนางจามเทวี ปกครองดูแลต่อไป เมืองตั้งอยู่บนที่ดอนริมแม่น้ำวังมีองค์ประกอบของเมือง ค่อนข้างสมบูรณ์ เมื่อเทียบกับบริเวณอื่น

บริเวณวัดกุคำ วัดกุขาว วัดปิ่นเจิง อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพื้นที่แรกไปไม่กี่ไกล มีทางเดินเชื่อมจากประตูตาล ยังปรากฏร่องรอยมาจนปัจจุบัน บริเวณดังกล่าวมีการขุดค้นหลักฐานทางโบราณคดี คือ พระพิมพ์ดินเผา และเครื่องปั้นดินเผา ทั้งนี้ยังเชื่อมโยงกับแหล่งผลิต คือ แหล่งทุ่งเตาไห ที่บ้านทราย ต.ต้นธงชัย อ.เมือง บริเวณทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของวัดพระเจดีย์ขาว หลังไปประมาณ 2 กิโลเมตร

บริเวณอำเภอเกาะคา อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพื้นที่วัดพระแก้วไปกว่า 10 กิโลเมตร ล่องไปตามแม่น้ำวัง ปรากฏหลักฐานคือ เครื่องปั้นดินเผา

ชื่อบ้านนามเมือง "เขลางค์นคร" "เมืองลำปาง" "อาลัมพางนคร"

ศาสตราจารย์ แสง มณวิฑูร ให้คำอธิบาย เขลางค์นคร ว่ามาจากภาษามอญว่า ฮฺลาง หรือ ขฺลาง แปลว่า ชัน หรือ โฉ และตีความว่าพรานเขลางค์ ก็คือ พรานที่อาศัยอยู่ที่ ดอยเขลางค์ ก็คือ ดอยโศควำนั่นเอง (แสง,2515 : 94)

ศาสตราจารย์ สุรพล ดำริห์กุล กล่าวว่า เมืองลำปางก็คือ บริเวณวัดพระธาตุลำปางหลวงนั่นเอง ชื่อของพระธาตุลำปางหลวง ปรากฏในตำนานเรีย "พระมหาธาตุเจ้าลำปาง" หรือ "พระธาตุลำปางหลวง" เมืองลำปางจึงน่าจะเป็นเมืองลำปาง หรือ อาลัมพางนคร ที่พระเจ้าอนันตยศ โปรตให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประทับของพระนางจามเทวี พระราชมารดา ส่วนชื่อลัมพะกับปะนกร นั้นปรากฏอยู่ในตำนานพระธาตุลำปางหลวง (สุรพล,2547 : 117)(สร้อยดี,2548 : 2)

อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกข้อสันนิษฐานจาก อ.ศักดิ์ เสริฐ (ศักดิ์) รัตนชัย ว่า เวียงอาลัมพาง น่าจะอยู่บริเวณ 2 บริเวณได้แก่ บริเวณถนนสันโค้งและร่องน้ำโบราณที่เรียกว่า ร่องย่าตอง และบริเวณกลุ่มวัดกุขาวร้าง วัดกุแดงร้าง วัดกุคำ (สุรพล ,2547 : 122-123)

3. สมัยล้านนา (ราว พ.ศ.1845 - 2325 ร่วมสมัยกับสุโขทัยต่อเนื่องถึงกรุงธนบุรี)

ชื่อบ้านนามเมือง "เมืองนคร เมืองลคอร เวียงลคอร"

วัดเชียงภูมิ (วัดปงสนุกในปัจจุบัน)

ชื่อเมืองเขลางค์นคร เริ่มถูกตัดให้สั้นเหลือเพียง เมืองนคร ใน พ.ศ.2019 จากหลักฐานศิลาจารึกหลักที่ 65 ที่แสดงให้เห็นว่าใช้เมืองนคร ตั้งแต่สมัยพระเจ้าติโลกราช และคำว่านคร ได้เขียนกลายเป็นลคอร สำเนียงชาวพื้นถิ่นออกเป็นลกะอน (สร้อยสวัสดิ์, 2544 : 74)

ขยายเมืองออกไปทางทิศตะวันตก

หลังจากพญามังรายยึดเมืองเขลางค์นครได้แล้ว จึงให้ขุนไชยเสนาสร้างเมืองและออกมาสร้างเมืองใหม่ในปี พ.ศ. 1845 ณ บริเวณวัดเชียงภูมิ (ปัจจุบันคือวัดปงสนุก) มีการก่อกำแพงเมืองเพิ่มเติม รวมถึงคูเมือง และประตูเมืองต่างๆ ได้แก่ ประตูปลายนา ประตูนาสร้อย ประตูเชียงใหม่ ประตูป้อง แต่อย่างไรก็ตามเมืองใหม่ที่สร้างมากับเมืองเก่าเขลางค์นครนั้น น่าจะยังมีความสัมพันธ์กันต่อเนื่อง แต่ลดระดับความสำคัญลงไปจากเดิมเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เวียงลคอร ได้เป็นสมรภูมิรบระหว่างล้านนากับกรุงศรีอยุธยาหลายคราวได้แก่

พ.ศ. 1929 พระบรมราชาธิราชที่ 4 ยกทัพมาตี แต่ไม่สำเร็จ

พ.ศ.2053 - 2058 ล้านนาเปิดศึกรุกกวาดต้อนชาวสุโขทัย เซลียง กำแพงเพชร

พ.ศ.2058 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พ.ศ.2034-2072) กษัตริย์อยุธยายกทัพมาตีเวียงลคอรแตก แล้วกวาดต้อนผู้คนกลับไป (สร้อยสวัสดิ์, 2544 : 147 และหน้า 202 - 203)

อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพิชัยช้าง

เมืองยุทธศาสตร์ เมืองหน้าด่าน

การเกิดขึ้นของอาณาจักรล้านนานั้น ถือเป็นรัฐที่เติบโตอยู่ท่ามกลางมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ และการทหาร ทางเหนือได้แก่พม่า และทางใต้คือสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา เมื่อสุโขทัยถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยาทำให้ล้านนาถูกคุกคามมาจากทางใต้มากขึ้น นั่นหมายถึงว่า ในขณะที่ตำแหน่งของหัวเมืองทางใต้มีความหมายและความสำคัญอย่างยิ่ง เวียงลคอร จึงมีฐานะเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่จะต้านทานกองทัพที่มารุกรานเสมอ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งทำให้เวียงลคอรมีอำนาจต่อรองพื่อที่จะได้รับอานิสงามมั่งคั่งด้ว

ประดิษฐานพระแก้วมรกต ณ วัดพระแก้วชมพู

จิตรกรรมผ่านผนัง วัดหงส์รัตนาราม เล่าเรื่องพระแก้วมรกต ตอนที่ช้างคืนไม่ยอมเข้าเชียงใหม่
ที่มา : พระแก้วมรกต ตำนานพระแก้วมรกต = The Emerald Buddha หน้า ๕๖๖๖-๕๖๖๗

ปรากฏเหตุการณ์อัญเชิญพระแก้วมรกต จากเชียงราย มาเชียงใหม่ ที่กล่าวกันว่า ช้างที่อัญเชิญไม่ยอมไปเชียงใหม่ กลับตั้งต้นจะเข้าเวียงลคอร จึงทำให้พระแก้วมรกต พระพุทธรูปสำคัญ ประดิษฐาน ณ วัดพระแก้วชมพู (วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ในปัจจุบัน) เป็นเวลาถึง 32 ปี ก่อนจะถูกอัญเชิญไปที่ วัดเจติยหลวง เชียงใหม่ในเวลาต่อมา (พระแก้วมรกต ตำนานพระแก้วมรกต ๖ ,2546)

ล้านนาแตกสลาย

แต่อย่างไรก็ตามด้วยปัญหาภายในล้านนาที่ไม่มีความเป็นเอกภาพแท้จริง ในที่สุดก็สลายลงใน พ.ศ.2101 ซึ่งทัพของพระเจ้าบุเรงนอง กษัตริย์พม่าใช้เวลาเพียง 3 วัน ก็สามารถยึดเชียงใหม่อย่างง่ายดาย ผู้ปกครองเมืองต่างๆรวมทั้งเวียงลคอร จึงอยู่ภายใต้การควบคุมของพม่า เรื่องมาเป็นเวลากว่า 200 ปีที่อยู่ใต้อิทธิพลความคิดและการอุปถัมภ์จากราชสำนักพม่า (สร้อยสวัสดิ์ , 2544 : 208)

หนานทิพย์ช้าง ต้นตระกูลเจ้าเจ็ดตน

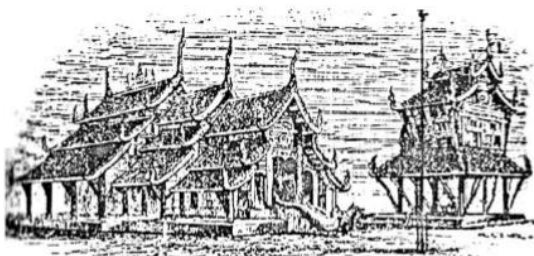
ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ปรากฏวีรกรรมของหนานทิพย์ช้างที่สามารถกำจัดท้าวมหายศ เจ้าเมืองลำพูนที่เข้ามาสร้างความเดือดร้อนได้จนสำเร็จ ดังปรากฏเรื่องเล่า ณ บริเวณพระธาตุลำปางหลวง หนานทิพย์ช้างได้รับการยอมรับจากชาวเมืองให้เป็นเจ้าเมือง รศ.สรสวดี อ่องสกุล กล่าวว่า หนานทิพย์ช้าง ได้รับการแต่งตั้งจากกษัตริย์พม่าให้เป็น พระยาไชยสงคราม ถือเป็นความชอบธรรมประการหนึ่งในสมัยนั้นที่ยังอยู่ใต้อิทธิพลของพม่า (สรสวดี, 2544 : 261) อย่างไรก็ตามหนานทิพย์ช้าง ยังถูกเรียกในนามอื่นๆ ๑๓๓๓ พระยาสุรฎาไชย (สมโชติ, 2546) พ่อเจ้าทิพย์ช้าง (บนจารึกอนุสาวรีย์บริเวณตรงข้ามร้านอาหารเรือนแพ จังหวัดลำปาง)

4. สมัยเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง (พ.ศ. 2325 - 2417 ร่วมสมัยกับกรุงรัตนโกสินทร์)

สร้างบ้านเมืองด้วยการกวาดต้อนไพร่พลกำลังคนไพร่พลเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงอยู่ของเมือง ๆ หนึ่ง ครั้นล้านนาตกอยู่ในอำนาจของพม่า โครงสร้างของไพร่พลดังกล่าวอ่อนแอลง จนไม่สามารถควบคุมให้อยู่ในสังกัดได้ดั้งเดิม เมื่อเจ้ากาวิละ อาศัยความร่วมมือจากทางกรุงธนบุรี - กรุงเทพฯ จนกลับมาตั้งศูนย์อำนาจการเมืองทางเหนือได้สำเร็จ จึงได้ใช้นโยบายเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง จากหัวเมืองต่างๆทางเหนือ เช่น เมืองเชียงตุง เมืองสาต เมืองยอง ฯลฯ

การกวาดต้อนครั้งสำคัญ ก็คือ การตีเมืองเชียงแสนแตก ในปี พ.ศ. 2347 ซึ่งจะเป็นกลุ่มชนที่มีบทบาทสำคัญในเมืองนครลำปางในเวลาต่อมา ไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลทางศิลปะแบบเชียงแสน หรืออื่นๆ ในช่วงเวลาดังกล่าวสันนิษฐานว่า ชาวเชียงแสนที่อพยพมามีจำนวนมาก น่าจะทำให้เมืองหนาแน่นจนทำให้ต้องขยับขยายเมืองไปอีกฝั่งหนึ่งของน้ำแม่วัง

การตั้งถิ่นฐาน

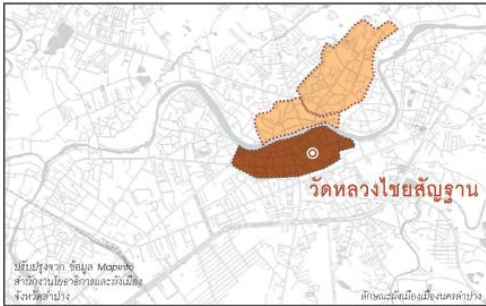
วิหารหลวงและหอไตรที่เมืองละคร(ลำปาง)
ที่มาและคำบรรยาย : คาร์ล บ็อดท์ อธิการสถานทูตพระพุทธรูป หน้า ๑๖๐

อ. สักเสริญ (ศักดิ์) รัตนชัย อ้างถึงตำนานเจ้าเจ็ดตน ฉบับสุวรรณหอคำมงคล ในประวัติ นครลำปาง (ศักดิ์, 2516 : 67-68) ว่า ".. สมัยเจ้าคำโสม ผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 2 .. ได้สร้างวิหารวัดหลวงกลางเวียง ก่อองค์เจดีย์และพระพุทธรูปองค์ใหญ่ สร้างพระอุโบสถ สร้างพระวิหารวัดหมื่นกาด วิหารวัดน้ำล้อมวิหารวัดป่าตึ้วในฝั่งเมืองใหม่.. ต่อมาในสมัยเจ้าหอคำดวงทิพย์เป็นพระยา

นครเมื่อ พ.ศ.2337 ได้สร้างกำแพงและขุดคูเมือง พร้อมทั้งสร้างหอคำขึ้นราว พ.ศ.2351..มีประตูเมืองชื่อต่างๆ คือ ประตูหัวเวียง ประตูศรีเกิด ประตูศรีชุม ประตูสวนดอก และประตูเชียงราย.."

ทางฝั่งเหนือของแม่น้ำวังนั้นประกอบด้วยชุมชนจากเชียงแสนดังที่กล่าวมาแล้ว ได้แก่ บ้านหัวข่วง บ้านสุชาดาราม บ้านช่างแต้ม บ้านปงสนุก นอกจากนี้ยังมีบ้านพะเยา ที่อยู่บริเวณเดียวกับบ้านปงสนุก ภายหลังได้ย้ายกลับไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่เมืองพะเยาอีกครั้ง (สุกัญญา ,2539 : 135)

การทำมาหากิน ค้าขาย

การค้าขายระยะไกล จะมีพ่อค้าเร่ พ่อค้าวัวต่างที่เชื่อมโยงระหว่าง ยูนนาน พม่า รัฐฉาน หลวงพระบาง เชียงตุง ซึ่งเป็นพ่อค้าไทใหญ่ พ่อค้าฮ่อ ผ่านมา โดยจะเดินทางมาพักบริเวณศาลาวังทาน (บริเวณวัดป่ารวกและสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดลำปาง) บริเวณทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมือง (ชัยวัฒน์,2541 : 31)

ชื่อบ้านนามเมือง "เมืองนครลำปาง"

มีการกล่าวถึงชื่อนครลำปาง ในหลายแห่ง ได้แก่ ตำนานสิบห้าราชวงศ์ ที่เล่าถึง พระยาละครลำปาง (ใน พ.ศ.2332) พงศาวดารเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนไชย ไว้ว่า พ.ศ. 2357 ในแผ่นดินรัชกาลที่ 2 ได้มีการยกเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนไชย เป็นเมืองประเทศราช

ปรากฏชื่อ ศรีนครไชย จากตำนานที่เขียนขึ้นในยุคนี้ เพื่อเป็นการถวายเป็นเกียรติสฤติแด่สกุลเจ้าเจ็ดตน (ศักดิ์,2512 : 13)

5. สมัยปฏิรูปหัวเมืองทางเหนือ (ราว พ.ศ.2417 - 2459 ร่วมสมัยกับ รัชกาลที่ 5-6 แห่งสยามประเทศ)

การเติบโตของระบบทุนนิยม อิทธิพลชาวตะวันตก และสยามประเทศ

ศาลากลาง สร้างใหม่ ขึ้นแทนหอคำ เมื่อพ.ศ.๒๔๕๓
ที่มา : ศักดิ์ชัยเดวี รัตนชัย.ลำปางในมหานครไทยอันเหนือ ๒๕๔๖หน้า ๕๖

ในยุคสมัยนี้เริ่มต้นด้วยการนับตั้งแต่การลงนาม สนธิสัญญาเชียงใหม่ อันเนื่องมาจากความขัดแย้งจากกิจการป่าไม้ และความวุ่นวายในหัวเมืองชายแดน ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลสยาม และรัฐบาลอังกฤษที่อินเดีย ขณะที่อังกฤษก็สามารถตั้งสถานกงสุลประจำนครเชียงใหม่และนครลำปาง เพื่อดูแลผลประโยชน์ของตนและกลุ่มชนในบังคับอังกฤษ ปัญหาการคุกคามจากอาณานิคมตะวันตกดังกล่าว ทำให้รัฐบาลสยาม มีความพยายามอย่างยิ่งที่จะควบคุมหัวเมืองต่างๆทั่วราชอาณาจักร เพื่อจะรวบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางให้มากที่สุด ดังปรากฏการส่งข้าหลวงจากกรุงเทพฯมาควบคุมการบริหารราชการภายในจึงอาจกล่าวได้ว่าในยุคนี้หัวเมืองทางเหนือ ได้รับแรงกดดันอย่างหนักหน่วง แน่นนอนว่า กระแสอันเชี่ยวกรากของระบบทุนนิยมที่กำลังเริ่มต้นขึ้น ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ระบบเจ้านายทางเหนือพังทลายลง

ภาพถ่ายสมเด็จพระราชานันทพร คราวเสด็จนครลำปาง พร้อมด้วยเจ้าบุญอุบาทว์ยังมีนิสิตตลอดจนเจ้านายและผู้ตามเสด็จอื่นๆ ณ วัดพระธาตุลำปางหลวง คราวเสด็จมณฑลพายัพ พ.ศ.๒๔๖๕ ที่มา : เอกนิพนธ์ หน้า ๑๐๐

เจ้าบุญอุบาทว์ยังมีนิสิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้ายเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 10 ที่พบการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง เป็นผู้บริจาด ผู้สร้างสิ่งสาธารณประโยชน์จำนวนมาก เป็นการดำเนินนโยบายที่สนับสนุนรัฐบาลสยามอย่างยิ่ง อันได้แก่ สร้างโรงเรียนบุญอุบาทว์วิทยาลัย โรงทหาร โรงพยาบาลทหาร ที่ทำการไปรษณีย์ หรือการอุทิศที่ดินเพื่อสร้างที่ทำการศาลเรือนจำกลางลำปาง เป็นต้น

การทำมาหากิน ค้าขาย

ดังที่กล่าวมาแล้ว ในยุคนี้การเปิดหน้าประวัติศาสตร์ของระบบทุนนิยม เข้าสู่ครลำปาง กลุ่มแรกๆที่มีโอกาสสะสมทุนก็ได้แก่ กลุ่มทำไม้ ชาวไทใหญ่-พม่า ที่ร่วมกับชาวยุโรป โดยเฉพาะอังกฤษ ดังปรากฏการสร้างบ้านหลังใหญ่โต บริเวณท่ามะโอ หรือการสร้างแบบไทใหญ่ - พม่า บริเวณย่านป่าขามจำนวนมาก

อีกกลุ่มคือ ชาวจีน ที่เดินทางมาจากส่วนกลางของสยามประเทศและศูนย์กลางการค้าทางน้ำ เช่น สวรรคตลก นครสวรรค์ มาประกอบอาชีพค้าขายทางน้ำ โดยเรือหางแมงป่อง ขึ้น - ล่อง ส่งสินค้าระหว่างนครลำปาง กับปากน้ำโพ และอาจไปจนถึงกรุงเทพฯ หรือบางคนสามารถสะสมทุนและได้รับการแต่งตั้งเป็นนายอากรเก็บภาษีในท้องถิ่น

การตั้งถิ่นฐาน

เมืองในยุคนี้จะมีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มก็มีความเชื่อ และโลกทัศน์ที่ต่างกันในการอยู่อาศัย ใช้ชีวิต ได้ผูก ฝรั่งอังกฤษที่เข้ามาทำไม้ และชาวไทใหญ่ - พม่า ตั้งถิ่นฐานบริเวณท่ามะโอ ที่ใกล้แม่น้ำวัง จนใช้บางแห่งเป็นที่ซักลากซุงขึ้นมา เช่นบริเวณด้านหน้าของวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม (ด้านสระน้ำ)

ขณะที่ชาวจีน ชาวไทใหญ่ - พม่า ก็เลือกทำเลบริเวณตลาดจีน (ภาคกองต้า) ที่ใช้พื้นที่ต่ำใกล้น้ำให้เป็นประโยชน์ในการเทียบเรือสินค้า โกดัง ที่อยู่อาศัย และห่างไปในตัว

ย่านวัดไทใหญ่ - พม่า บริเวณป่าขามและใกล้เคียง เป็นบริเวณที่แยกออกมาจากตัวเมือง ขณะเดียวกันก็มีบริเวณม่อนที่ความสูง สอดคล้องกับคติการสร้างวัด

คริสเตียนอเมริกันเพรสไบทีเรียน เป็นเพียงกลุ่มเดียวที่ได้มีเป้าหมายอยู่ที่การค้าขาย แต่เน้นที่การเผยแพร่ศาสนา ให้การศึกษา และสังคมสงเคราะห์ มีถิ่นฐานอยู่บริเวณบ้านเกาะ ริมแม่น้ำวัง ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นที่ดินพระราชทาน ใกล้กับสถานกงสุลอังกฤษ ประจำนครลำปาง

6. สมัยการกำเนิดเส้นทางรถไฟสายเหนือ (พ.ศ.2459 - 2500 ร่วมสมัยกับรัชกาลที่ 6-9 แห่งสยามประเทศ)

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในเงื่อนไขของการคมนาคม

ขบวนรถไฟสายเหนือมาถึงลำปางครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๕๙
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

เช่นเดียวกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมในประเทศตะวันตก เมื่อเส้นทางรถไฟตัดผ่านเมืองใด เมืองนั้นก็เกิดความเปลี่ยนแปลง และเติบโตอย่างรวดเร็ว ในกรณีลำปาง จากเส้นทางสู่ทางการค้าทางบกอย่างรวดเร็ว ปลอดภัย คุ่มค่า

ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นการดึงคนเข้าเมือง โดยเฉพาะชาวจีน ที่เข้ามาเป็นจำนวนมาก พร้อมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทั้งในแง่ของความรู้ การจัดการตลอดไปจนเครื่องจักรต่างๆ ล้วนเติบโตในช่วงนี้เอง

การตั้งถิ่นฐาน

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า คนส่วนใหญ่ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นชาวจีน ซึ่งตั้งตัวอยู่บริเวณถนนประสาธน์ไมตรี ใกล้ย่านสถานีรถไฟ ย่านการค้าซึ่งเป็นส่วนขยายของเมืองไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ขณะที่อีกส่วนหนึ่งกลับขยับขยายไปบริเวณย่านตลาดในเมือง ได้แก่ ตลาดบริบูรณ์ปรการ ตลาดราชวงศ์ ซึ่งปรากฏการตั้งถิ่นฐานบน ถนนทิพย์ช้าง ถนนบุญวาทย์ ถนนรอบเวียง

ชื่อบ้านนามเมือง "จังหวัดลำปาง"

ในเวลาใกล้เคียงกัน กระทรวงมหาดไทย ได้มีประกาศให้เปลี่ยนชื่อตำแหน่งเมือง โดยให้ใช้ชื่อ จังหวัดลำปาง แทนคำว่า เมืองนครลำปาง เมื่อ พ.ศ.2459 ในสมัยรัชกาลที่ 6

สงครามโลกครั้งที่ 2

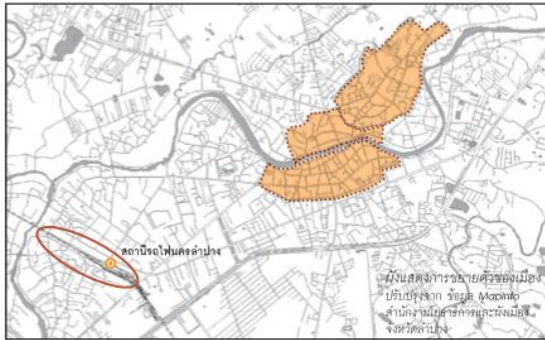
สงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นใช้ประเทศไทยเป็นเส้นทางผ่านไปยังดินแดนทางเหนือ เช่น พม่า
ที่มา : บุญเสริม สาดรบภัยเมืองใหม่กับภัยทางอากาศ.๒๕๓๖ หน้า ๑๓

อย่างไรก็ตาม ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (ราว พ.ศ. 2485 - 2488) ญี่ปุ่นเข้ามาเพื่อเคลื่อนพลผ่านประเทศไทย และได้ตั้งกองบัญชาการที่ลำปาง เข้าทำการยึดอาคารสถานที่ในกิจการของชาวตะวันตก ทั้งชาวอังกฤษ อเมริกัน และชาติอื่นๆ ต่างๆ ก็ทำการลี้ภัยออกไป ขณะที่ประเทศไทยสมัยเป็นคู่สงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร จึงถูกฝ่ายสัมพันธมิตรโจมตีเมือง ด้วยการทิ้งระเบิดในพื้นที่ต่างๆ

อย่างไรก็ตาม หลายครอบครัวในตัวเมือง ได้ทำการย้ายไปอยู่นอกเมืองชั่วคราวเพื่อหลบภัยสงคราม บางร้านในเมืองก็พรางอาคารด้วยยอดมะพร้าว หรือเอาสีดำมาทาตัวตึก ทหารญี่ปุ่นได้ยึดอาคารสำคัญในเมือง โดยเฉพาะอาคารร้านค้าบริเวณภาคองต้า ตลอดไปจนถึงการยึดเอาช่วงโปลี บริเวณสวนสาธารณะเขลางค์นคร ในปัจจุบันและบริเวณโรงแรมทิพย์ช้าง ตั้งเป็นตึก

บัญชาการกองพล 1 ญี่ปุ่น ขณะที่อาคารสถานที่ของกลุ่มชนคู่สงครามอย่างอังกฤษและอเมริกัน เช่น โรงพยาบาลแวนแซนเจอร์ต โรงเรียนเคนเน็ตแม็คแคนซี ต่างก็โดนยึดเป็นที่ตั้งกำลังพลทหารญี่ปุ่น แม้แต่วัดน้ำล้อม ก็มีการเล่าว่ามีทหารรถถังของญี่ปุ่นมาขอพักที่วัด

การทำมาหากิน ค้าขาย

ย่านสถานีรถไฟ กลายเป็นศูนย์กลางขนส่ง และแหล่งการค้าสำคัญซึ่งมีกิจการที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ โรงสี โรงเลื่อย โกดังเก็บผลผลิตทางการเกษตร ทั้งยังเป็นเส้นทางผ่านไปยัง พะเยา เชียงราย

ควบคู่ไปด้วยกันนั้น แหล่งบันเทิง ย่านกินเที่ยว ก็ตามมา ทั้งโรงฝิ่นบนถนนประสานไมตรี และข้างสถานีตำรวจสขตู่ในปัจจุบัน หรือย่านเที่ยวบนถนนบุญวาทย์ที่มีทั้งช่อง โรงฝิ่น โรงภาพยนตร์ โรงแรม ร้านอาหาร

แหล่งที่มา

https://culture.lpru.ac.th/Local_lampang/index.php?modules=lampang&file=history_lampang